

CAVAN ŞİRVAN QOYUNLARININ YAŞ QRUPLARINA GÖRƏ ƏT MƏHSULDARLIĞI VƏ ORQANLARININ İNKİŞAFININ BƏZİ GÖSTƏRİCİLƏRİ

N.A.NƏCƏFOV, kənd təsərrüfatı elmləri namizədi
AzETHİ-nin Abşeron Heyvandarlıq Təcrübə Stansiyası

Respublikada qaba yunlu genefon qoyun cinslərindən Şirvan cinsi Muğan-Salyan, Şirvan, Abşeron bölgəsində qədimdən yetişdirilməklə geniş ərazidə yayılmışdır. Muğan-Salyan bölgəsində Şirvan cinsi sərt iqlim otlaq şəraitə davamlı olması, yayda yaylağa

köçürülmədən quru, qızmar otlaq şəraitində doğub-tərəməsi və yüksək ət məhsuldarlığına görə fərdi təsərrüfatlar bu cinsin saxlanması üstünlük vermişlər.

Muğan-Salyan bölgəsində 1960-70-ci illərdə Şirvan cinsinin bioloji-təsərrüfat xüsusiyyətləri istehsal şəraitində öyrənilmişdir. Şirvan cinsi tez yetişəndir və cavanları əlverişli otlaq şəraitində intensiv inkişaf edir. Erkək quzuların diri kütləsi 6 aylığında analarının kütləsinin 70-75%-nə, 11-12 aylığında isə 85-90 %-nə çatır.

Cədvəl 1.

Cavan Şirvan qoyunlarının müxtəlif yaş qruplarında ət məhsuldarlığı

Göstəricilər	4-6 aylıq erkək quzu (n=5)		7-9 aylıq erkək toğlu (n=10)		10-12 aylıq erkək toğlu (n=9)		1,5-2 yaşlı erkək (n=5)	
	Orta kütləsi, kq	%-lə	Orta kütləsi, kq	%-lə	Orta kütləsi, kq	%-lə	Orta kütləsi, kq	%-lə
Köklük dərəcəsi	ortadan yuxarı		ortadan yuxarı		ortadan yuxarı		ortadan yuxarı	
Kəsimdən qabaq diri kütləsi	33,90	100	36,20	100	42,80	100	47,90	100
Cəmdəyin kütləsi	13,85	40,85	16,04	44,30	19,44	45,42	21,07	43,98
Yağlı quyruğun kütləsi	1,90	5,60	1,45	4,05	2,47	5,77	3,02	6,30
İçalat piyin kütləsi	0,35	1,03	0,25	0,69	0,34	0,79	0,31	0,64
Ət-quyruq-piyin kütləsi	16,10	47,49	17,74	49,00	22,25	51,98	24,40	50,93

Cədvəl 2.

Müxtəlif yaş qruplarında ayrı-ayrı orqanların mütləq və nisbi kütləsi

Göstəricilər	4-6 aylıq quzu (n=5)		7-9 aylıq erkək toğlu (n=10)		10-12 aylıq erkək toğlu (n=9)		1,5-2 yaşlı erkək	
	orta kütləsi, kq	diri kütləyə nisbəti, %-lə	orta kütləsi, kq	diri kütləyə nisbəti, %-lə	orta kütləsi, kq	diri kütləyə nisbəti, %-lə	orta kütləsi, kq	diri kütləyə nisbəti, %-lə
Diri kütləsi	33,90	100	36,20	100	42,80	100	47,90	100
2-ci kateqoriyalı ət məhsulu								
Ürək	0,12	0,35	0,15	0,41	0,16	0,37	0,23	0,48
Ağ ciyər (traxeylla)	0,56	1,65	0,60	1,65	0,66	1,54	0,81	1,69
Qara ciyər	0,80	2,35	1,00	2,76	1,02	2,38	1,05	2,19
Böyrək	0,15	0,44	0,17	0,46	0,20	0,46	0,22	0,44
Dalaq	0,09	0,23	0,1	0,27	0,12	0,29	0,17	0,34
Xaya	0,32	0,94	0,39	1,07	0,53	1,23	0,58	1,21
Penis	0,06	0,16	0,08	0,22	0,10	0,23	0,11	0,25
Bütün paraximoz orqanlar	2,10	6,19	2,49	6,87	2,79	6,51	3,17	6,61
3-cü kateqoriyalı ət məhsulu								
Qarın-qursaq	0,98	2,89	1,19	3,28	1,27	2,96	1,43	2,98
Şirin bağırsaq (möhtəviyyatsız)	0,40	1,17	0,50	1,38	0,55	1,28	0,66	1,37
Baş	1,81	5,33	2,21	6,10	2,53	5,91	2,72	5,67
Ayaqlar	0,84	2,47	0,92	2,54	0,92	2,14	1,08	2,25
Bütün xaş məhsulları	4,03	11,88	4,82	13,31	5,27	12,31	5,89	12,29
Qan	1,49	4,39	1,79	4,95	2,10	4,91	2,27	4,62
Dəri	2,84	8,37	2,90	8,03	3,50	8,19	4,50	9,39

Şirvan qoyununun erkək cavanlarında ət məhsuldarlığını öyrənmək məqsədi ilə adi təsərrüfat otlaq şəraitində bəslənmiş 4-6 aylıq, 7-9 aylıq, 10-12 aylıq və 1,5-2 yaş qruplarında ümumi metodikaya uyğun olaraq kəsim aktına əsasən kəsim aparmaqla, ət məhsulu, sub məhsulu, orqanlarının nisbi inkişafı və həzm orqanlarının xarakteristikası tədqiq edilmişdir.

Müxtəlif yaş qruplarında ət məhsuldarlığı 1-ci cədvəldə verilir.

Cədvəldən aydın olur ki, cavanların 10-12 aylığa kimi ət məhsuldarlığı həm mütləq kütlə, həm də nisbi kütlə üzrə yüksək olmuşdur. Belə ki, mütləq kütlə göstəricisi 4-6 aylıqda 16,10 kq (47,49%), 7-9 aylıqda 17,74 kq (49,00%), 10-12 aylıqda 22,25 kq (51,99%), 1,5-2 yaşda 24,4 kq (50,93%) olmuşdur.

Bir il artıq saxlanması xeyli yem verilməsinə və saxlanma xərclərinin iki dəfədən çox artmasına baxmayaraq, həmin müddətdə cəmi 2,15 kq (9,66%) artıq ət vermişdir. Buradan aydın olur ki, cavanların 4-6 aylığında və bir yaşa kimi istifadə edilməsi bazarın tələblərinə cavab verməklə iqtisadi cəhətdən daha sərfəlidir.

Müxtəlif yaş qruplarında ayrı-ayrı orqanların mütləq və nisbi

kütləsi 2-ci cədvəldə verilir.

2-ci cədvəldən aydın olur ki, yaş artdıqca daxili və paraximoz orqanlarının mütləq kütləsi artır, nisbi kütlədə isə nəzərə çarpacaq dəyişiklik hiss olunmur. Belə ki, paraximoz orqanların kütləsi göstəricisi 4-6 aylıqda 2,10 kq (6,19%), 7-9 aylıqda 2,49 kq (6,87%), 10-12 aylıqda 2,79 kq (6,51%), 1,5-2 yaşda 3,17 kq (6,61%) olmuşdur. 2-ci kateqoriyadan olan paraximoz orqanlarının kütləsi yaş qrupları üzrə 2,10 kq-dan 3,17 kq-a qədər artmasına baxmayaraq, onların nisbi kütləsində nəzərə çarpan dəyişiklik hiss olunmur (6,19-6,61%). 3-cü kateqoriyadan olan xaş məhsullarının kütləsinin yaş qrupları üzrə artımı 2,84-4,50 kq arasında olduğu halda nisbi artım 8,37-9,39% arasında olmuşdur.

3-cü cədvəldə həzm orqanlarının xarakteristikası verilir.

3-cü cədvəldən aydın olur ki, yaş artdıqca Şirvan cinsində həzm orqanlarının həm möhtəviyyatla birlikdə, həm də möhtəviyyatsız kütləsi artır, nisbi artım isə nəzərə çarpacaq dərəcədə hiss olunmur. Bütün bağırsaqların mütləq uzunluğu artır, nisbi uzunluq isə 4-6 aylığa kimi artır, 10-12 aylığından isə yaş artdıqca azalması aydın görünür. Bu, Şirvan cinsinin həzm orqanlarının 10-12 aylığa kimi tam formalaşdığını göstərir. Təsərrüfat fəaliyyətinin əsas göstəricilərindən biri cavan əmlik və quzu əti istehsalının bazar tələblərinə uyğun iqtisadi cəhətdən ucuz, keyfiyyətli, gəlirli olması və rentabelliyn yüksək olmasını təmin etməkdir. Bunu bu günkü bazar qiymətləri ilə xərclərin və gəlirin hesablanması və rentabelliyn artırılması 4-cü cədvəldə verilir.

4-cü cədvəldən aydın olur ki, saxlanma müddəti artdıqca hər aya düşən dəlir azalır. Beləliklə, intensiv bəslənmə şəraitində kökəldilmiş quzular 4-6 aylıqda ət üçün istifadə edilməsi ən yüksək rentabelliyi təmin edir. Odur ki, cavanların 4-6 aylıqdan başlayaraq 1 yaşa kimi ət üçün istifadə edilməsi məsləhət görülür. 1 yaşdan yuxarı saxlanması təsərrüfat xərclərini artırır, gəliri isə azaldır.

Cədvəl 3.

Həzm orqanlarının xarakteristikası								
Göstəricilər	4-6 aylıq quzu (n=5)		7-9 aylıq erkək toğlu (n=10)		10-12 aylıq erkək toğlu (n=9)		1,5-2 yaşlı erkək	
	orta qiyməti	diri kütləyə nisbəti, %-lə	orta qiyməti	diri kütləyə nisbəti, %-lə	orta qiyməti	diri kütləyə nisbəti, %-lə	orta qiyməti	diri kütləyə nisbəti, %-lə
Diri kütləsi, kq	33,90	100	36,20	100	42,80	100	47,90	100
Qarın (möhtəviyyatla birlikdə), kq	4,28	12,62	4,96	13,70	5,03	11,75	5,54	11,56
Bağırsaq (möhtəviyyatla birlikdə), kq	2,3	6,78	2,93	8,09	3,83	8,94	5,64	11,77
Bütün həzm orqanları (möhtəviyyatla birlikdə), kq	6,58	19,41	7,89	21,79	8,86	20,70	11,18	23,34
Qarın (möhtəviyyatsız), kq	0,98	2,89	1,19	3,28	1,27	2,96	1,43	2,98
Şirin bağırsaq (möhtəviyyatsız), kq	0,40	1,17	0,50	1,38	0,55	1,28	0,66	1,37
Qarın və şirin bağırsaq birlikdə (möhtəviyyatsız), kq	1,38	4,07	1,69	3,98	1,82	4,25	2,09	4,36
Yoğun bağırsağın uzunluğu, m	5,01	14,77	5,30	14,67	5,41	12,64	6,2	11,94
Kor bağırsağın uzunluğu, m	0,90	2,65	1,19	3,28	1,26	2,94	1,30	2,71
Nazik bağırsağın uzunluğu, m	28,37	83,68	30,88	85,30	31,40	73,36	33,32	69,56
Bütün bağırsaqların uzunluğu, m	34,28	101,12	37,33	103,23	38,07	98,94	40,82	85,21

Cədvəl 4.

Saxlanma müddətində 1 başa düşən mənfəət					
Göstəricilər	Ölçü vahidi	Orta yaş qrupu			
		5 ay	8 ay	11 ay	18 ay
1 başa çəkilən xərc (əmək haqqı)	man	10,00	16,00	22,00	36,00
Yem	man	—	—	—	12,00
Cəmi xərc	man	10,00	16,00	22,00	48,00
Ət istehsal olub	kq	16,10	17,77	22,25	24,40
Ətin orta bazar qiyməti	man	4,50	4,30	4,30	4,20
Cəmi ətdən gəlir	man	72,45	76,41	95,67	102,48
Saxlanan hər aya düşən ət	kq	3,22	2,22	2,02	1,36
Saxlanan hər aya düşən gəlir	man	14,16	9,55	8,69	5,69
Saxlanan hər aya düşən xalis gəlir	man	12,49	7,55	6,69	3,02
Cəmi xalis gəlir	man	62,45	61,41	73,67	54,48
Rentabellik	%	724,5	477,5	434,8	213,5
Xərclərin hər 1 manata pul gəliri	man	6,24	3,83	3,34	1,13